

ТЕМИ ТВОРЕННЯ СВІТУ І ЛЮДИНИ В ДАВНЬОРУСЬКІЙ КНИЖНОСТІ: ЦИТАТИ З КНИГИ БУТТЯ У «ПОВІСТІ ВРЕМЕННИХ ЛІТ»

Давньоруські книжники багато черпали з першої книги Біблії, так чи інакше заторкуючи теми Творення Світу і людини, праведності і гріха, історії патріархів. Витримки з Книги Буття вміщено у тому числі й у давньоруський Початковий літопис, або «Повість временних літ» (далі: ПVL).

Біблійні цитати розміщені переважно у тій частині статті 6494 / 986 р., яку називають «Промовою Філософа». У стандартному виданні Початкового літопису паралельний до Книги Буття обсяг тексту складає близько шести стовпчиків¹. Розгалужені цитати, характерні для інших давньоруських авторів (скажімо, митрополита Іларіона), в літописі практично відсутні. До того ж, незрідка текст вказує на авторське втручання літописця, маючи елементи скорочення та переказу і в цілому надаючи доволі строкату картину. Спробуємо продемонструвати прикметні читання, суттєві для розуміння текстології як четієго перекладу Буття, так і самої ПVL. Оскільки списки Початкового літопису іноді містять розбіжності, далі посилання на відповідні місця ПVL подані із вказівкою на стп. та рядок Лаврентіївської гілки Початкового літопису за стандартним виданням «Полное собрание русских летописей» (ПСРЛ), т. 1; Іпатіївської гілки за ПСРЛ, т. 2², а також Новгородського І літопису молодшого изводу³, який на ділянці «Промови Філософа» копіює текст ПVL дослівно.

¹ Треба додати, не весь обсяг «Промови» обіймають витримки з біблійної книги, в ній присутні також Хроніка Георгія Амартола, фрагмент Хроніки Іоана Малали, «Книга Ювілеїв» та ін. Давньослов'янський переклад Амартола див., напр.: *Истрин В.М.* Книги временныя Георгия Мниха. Хроника Георгия Амартола в древнем славяно-русском переводе. – Т. 1: Текст. Петроград, 1920. С. 31, 55, 57, 63, 81. Втім, основну масу все ж таки складають біблійні цитати. Детальніше: *Вілкул Т.Л.* О происхождении Речи Философа // *Palaeoslavica*. Т. XX. № 1. Cambridge, Massachusetts, 2012. С. 1-15.

² ПСРЛ. Т. 1: Лаврентьевская летопись. Москва, 1997; ПСРЛ. Т. 2: Ипатьевская летопись. Москва, 2001; *Ostrowski, D.* The Povest' vremennykh let: an interlinear collation and paradosis. – Р. I-III [Harvard Library of Early Ukrainian Literature. – Texts: Vol. X]. Cambridge, Massachusetts, 2003. Сигли рукописів традиційно вказані як: Л Лаврентіївський, Р Радзивілівський, А Московський-Академічний, І Іпатіївський, Х Хлебніковський.

³ Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов / Под ред. и с предисловием А.Н. Насонова. Москва–Ленинград, 1950. Далі скорочене позначення молод-

Взаємними контрольними текстами біблійні збірники та ПВЛ є тому, що і в одній, і в іншій рукописній традиції збереглося по кілька або по кілька десятків манускриптів, у яких у ході трансмісії тексту накопичувалися інновації. Для біблійних збірників Восьмикнижжя – повного або четієго перекладу перших восьми книг Біблії – текстологічне зіставлення навіть важливіше. Старший рукопис Книги Буття (Троїцький № 1, ОР РГБ) походить лише з рубежу XIV–XV ст., тоді як давньослов'янський переклад Восьмикнижжя з грецької зроблений болгарськими книжниками у X ст. До того ж, середньовічні слов'янські автори краще знали службові читання (ті фрагменти або перикопи, що прочитувалися під час церковної служби) і подекуди замінювали ними вихідний четій текст. Вітхозавітні службові тексти вміщувалися у богослужбовий збірник, який називається Паримійник, тому інша назва для них – паримійні. І літописці, й переписувачі біблійних збірників активно користалися Паримійниками, зокрема, в Книзі Буття у двох редакціях із трьох існуючих (Хронографічна, Руська та Південнослов'янська редакції, або Chr SO Ru) трапилася заміна на паримійні читання у перших десяти главах⁴. Тому так важливий текст ПВЛ, котрий надає ранній зріз четієго Буття з початку XII ст., а у разі збереження не-паримійних варіантів підтверджує читання, які часом збереглися лише в одній редакції чи окремих списках.

Ця стаття є продовженням роботи над співвідношенням текстів Книги Буття та Початкового літопису. За цей час нами у співавторстві з С.Л. Ніколаєвим підготовлене видання 1-ї Книги Біблії за слов'янськими списками XIV–XVI ст., тому зараз вдається точніше уявити собі співвідношення версій⁵. Передусім, для нас важливі свідчення того, що укладач ПВЛ користувався не лише службовим, а й четійм текстом Буття. Тому спочатку розберемо запозичення з виключно четієго тексту (у Пари-

шого ізводу цього літопису: НІмол. Сигли його списків: К Комісійний, Ак Академічний, Т Толстовський.

⁴ В цілому розподіл паримійних / не-паримійних варіантів у біблійних збірках протягом 1-ї глави складний, починаючи ж із 2-ї глави, як правило, Хронографічна та Південнослов'янська редакції (Chr SO) подають паримійні читання, а Руська (Ru) зберігає не-паримійні, припустімо четії.

⁵ Див., напр.: *Вилкул Т.Л.* Текстологія Повісті временних літ. Контрольні тексти: Книга Буття у Промові Філософа // Україна в Центрально-Східній Європі. Вип. 11. Київ, 2011. С. 269-283. Текст давньослов'янського Буття можна знайти у давньому критичному виданні: *Михайлов А.В.* Книга Бытия пророка Моисея в древнеславянском переводе. Вып. 1-4. Варшава, 1900–1908. Підготовлена нами публікація має суттєві уточнення, про розподіл біблійних збірок на редакції, інформацію про рукописи та сигли рукописів див.: *Передмова* (у друці). Розподіл редакцій та більшість рукописів ті самі, що й для Книги Вихід: *Книга Исход. Древнеславянский полный (четий) текст по спискам XIV–XVI вв.* / Сост. Т.Л. Вилкул. Москва, 2015.

мійник увішло близько половини Книги Буття в цілому, тому чимало ділянок так би мовити, суто четііх, або не-паримійних). Як правило, вони знаходяться за межами 1-10 глав, тобто, за межами Творення Світу та потопу. Звернімося до текстів.

Не-паримійні ділянки частішають після 9-ї глави Книги Буття. З них у «Промові Філософа» цікаві кілька прикладів, починаючи з історії Авраама, Сари та Агарі. Див., зокрема, ПСРЛ, т. 1, 92.28-29-93.1-2Л; ПСРЛ, т. 2, 79.31-80.4І; Н1мл с.138 (спільний з біблійним текст виділений напівжирним стилем): «Бѣ же **сара** неплоды . болаши непло^дск^имь^б . **ре^ч сара авраму . влѣзи кѣ рабѣ моєи . и поємши сара агарь вѣдасть ю мужю своєму . и влѣзь аврамъ к огари . [и] зачатъ**». Пор. кілька віршів з 16-ї глави Книги Буття: «16.1 **сарра** жена авраамла не поражаше ємоу... 16.2 **ре^ч же сарра кѣ аврааму . се заключи ма гѣ бѣ не ражати . вѣ^{лѣ}зи оубо кѣ рабѣ моєи... 16.3 и поимши сарра жена авраамова агарь египтаныню рабу свою по десѣтомъ лѣтѣ преселенія авраамова вѣ землю ханавноу . и дасть ю женѣ аврааму моужоу своєму . 16.4 и вѣлѣзь кѣ агарѣ и зачатъ...» (Т44⁷, арк.17г.). Зіставимо також 93.3-5Л; 80.4-6І; Н1 с.138: «и роди снѣ агарь⁸ . и пр^озва [и] аврамъ измаиломъ . аврамъ {Л бо} [РАІХ бѣ] лѣ^т .п. и .с. егда роди^с измаиль» – та вибірку з «Бут.16.15 и роди агарь снѣ аврааму и прозва⁹ авраамъ има снѣоу своєму иже роди ємоу агарь пощадѣ бѣ измаиль . 16.16 авраамъ же бѣ лѣ^т .пс. егда роди агарь аврааму измаила» (Т44, арк.17г.). Уся 16-а глава відсутня в Паримійнику, тому це слід знайомства літописця саме з четіім текстом Буття. До речі, порівняння «Промови Філософа» зі «Словом про закон і благодать» митрополита Іларіона, яке теж торкається історії Авраама, Сари та Агарі, показує, що у ПВЛ частково спільний текст і частково зкопійовані інші вирази.**

Далі вміщене доволі вільне переповідання народження близнят Ісава та Якова, 93.12-14Л; 80.13-15І; Н1мол с.138, «исаку же бѣвшю . лѣ^т .ѣ. и роди .в. снѣ . исава . и ѡкова . исавъ же бы^с лук^авъ . а ѡковъ прѣвднѣ». У скороченому вигляді так відобразилося: «Бут.25.26 ...и по се^м изыде

⁶ У списках: І помилка «неплотъскимъ»; Н1мол та Софійський І літопис «неплотъствиемъ» / «неплодъствомъ».

⁷ Т44 – сигл для списку, який обрано в нашій публікації за основний: П'ятикнижжя з додатками, ОР РГБ, збір. Троїце-Сергієвої Лаври № 44, 2-а пол. XV ст. Рукопис дигіталізований, див. на сайті Троїце-Сергієвої Лаври URL: <https://lib-fond.ru/lib-rgb/304-i/f304i-44/>.

⁸ І Х проп. напочатку.

⁹ В одному зі списків SO та у двох палеях, Толковій і Повній Хронографічній – заміна «нарече». Треба додати, в інших місцях основний список, Т44, також дає заміну на «нарече», тоді як у більшості «прозва».

бра^T его . роука же его прильпаше п[^]тѣ исавовѣ . и нарече има емоу **іаковъ . ісаакъ же бѣ .ξ. лѣ^T** . егда **роди** емоу ревека 25.27 и възрастоа оунотѣ . и **бы^c исавъ** моужь ловець польскый . **іаквв** же бы^c моужь не **лоукавъ** живый въ домоу» (Т44, арк.26г). Щодо того, хто є лукавий, біблійний текст частіше вказує на Якова, котрий двічі обхитрив Ісава, забравши в нього і право першородства, й батьківстве благословення¹⁰. В даному разі у Бут.25.27 протиставлялися мисливські уміння Ісава та невміння Якова («не лжкавъ» = ἄπλαστος¹¹). Оскільки четіє «лжка, лжкавъ, лжкавъство» має сталий паримійний відповідник «льсть, льстивъ»¹², слововжиток ПВЛ корисний і для паримійних ділянок, адже літопис зберігає і підтверджує четіє читання.

Історія Якова продовжується оповіддю про його подорож до дядька Лави й одруження на двох сестрах, Лії та Рахилі. Див. 93.16-20Л, 80.17-22І; НІмол с.138: «и не **дасть** ему еѧ **лава**¹³ . оуи его **рекъ стар^bшнюю** поими . и **вдасть** ему лию старѣшнюю а изъ **другоѣ** рекль ему **другую** [работай]¹⁴ .ξ. **лѣ^T** . внъ же работа **другую .ξ. лѣ^T изъ Рахили**». В літописі скорочена вибірка з 29-ї глави Буття. Пор. Т44, арк.30г: «29.26 **ре^c** же **лаванъ**¹⁵ , нѣ^c тако въ нашемъ мѣстѣ въдати меншаа преже **старѣшиа** . 29.27 скончай оубо **дроугою** седмъ лѣ^T . и дам ти и сію . зане^ж [дѣло]¹⁶ дѣлаєши оу мене . и еще **седмъ лѣ^T дроугою** . 29.28 сѣтвори же іакввъ тако и сконча се^дминоу сію . и **дасть** лаванъ рахиль дѣщерь свою емоу женѣ». Уся 29-а глава не увійшла у Паримійник, тобто, знов ідеться про суто четію ділянку. Цікаво, що ім'я Лаван, грецьк. Λαβάν передане як

¹⁰ Пор. слова Ісаака про свого молодшого сина Іакова, мовлені Ісаву: Бут.27.35 «прише^д братъ твои с лоукавъство^m»; а також самого Ісава про Іакова, 27.36 «прелоука бо ма се вторицею».

¹¹ Тобто, 'недоформований'; натомість у перших главах, Бут.2.9, 2.17, «лоукавою», «лоукаво» = λουκρῶν, λουκρῶν – тобто, 'поганий, злий'. Читання Септуагінти відтворюються за критичним Геттингенським виданням: Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum / Auctoritate Academiae Scientiarum Göttingensis ed. Vol. I: Genesis / Ed. John William Wevers. Göttingen, 1974.

¹² У деяких віршах Буття маємо пари завдяки проникненню паримійних читань. Див., напр.: Бут.27.35 службове «лестью» у Chr – проти «лоукавъство^m» більшості списків; 27.36 «прелоука» – проти «обольсти» чи «прѣлсти» Chr та частини рукописів SO. Паримійні читання див.: Григоровичев Паримејник / Сост. Рибарова Зденка, Хауптова Зое. Скопје, 1998. – Арк. 55r–56v.

¹³ Так Л Р А І (А з похибкою «лова»), а також списки НІмол; «лаванъ» – у X та деяких пізніх зводах, зокрема, Софійському I, Новгородському-Карамзинському-1.

¹⁴ Проп. в Л Р А; так І; X та Новгородський-Карамзинський «работати»; НІмол і Софійський I «работай ми».

¹⁵ Тут і нижче у Chr в одній групі списків тотожно до ПВЛ, «лава», у другій – ім'я перероблене з «лаванъ»: «лава . инъ» / «лава . но (нѣ^c)».

¹⁶ Відсутнє в Ru, так Chr SO, що відповідає грецьк. ἀντὶ τῆς ἐργασίας, (ἧς ἐργῆ).

«Лава» у більшості списків ПВЛ та у багатьох віршах із біблійних збірників і, схоже, це архаїчне написання¹⁷.

Отже, маємо недвозначні свідчення того, що укладач ПВЛ був знайомий з четієм текстом Восьмикнижжя, а не лише зі службовими перикопами. Відтак можна долучати матеріал із першої дюжини глав, де маємо одночасно і повний переклад Восьмикнижжя, і службові варіанти. Розташуємо їх так, як вони йдуть у «Промові Філософа», тобто по ходу Буття. Оскільки доведеться проводити складне текстологічне зіставлення, для кращого сприйняття відповідники літописного тексту і четієї версії Буття виділено *курсивом*, паримійні читання – підкреслено, спільний текст маркіровано **напівжирним** стилем.

1) Почнемо з перших слів першого вірша Книги Буття (Бут.1.1), спираючись на Іпатіївську київську гілку ПВЛ та Новгородський І літопис (74.30І; Німол с.134). Маємо надзвичайно цікаву річ – у ПВЛ трапилося подвоєння конструкцій, бо прочитується **«Въ начало ис първа створї бѣ нбо и землю»**. Щоправда, в Лаврентіївській групі «ис пѣрва» відсутнє (87.23Л)¹⁸, але ця редакція систематично скорочує біблійні фрагменти та певні книжні речі. При цьому в рукописах Восьмикнижжя у Бут.1.1 більша частина відображає паремійне: **«Исквни сѣтвори бѣ нбо и зема»** (Т44, арк.7г)¹⁹. Ще у низці списків бачимо запозичення з «Шестоднева» Іоанна Екзарха Болгарського: **«Въ начало...»**²⁰. І лише в Південнослов'янській редакції прочитується варіант, близький до ПВЛ: **«Ис прѣва...»**. Грецьк. Ἐν ἀρχῇ ἐλόγησεν... робить припустимими усі перелічені читання, проте строго виключає подвоєння. Зважаючи на зауряд-

¹⁷ У Книзі Буття ім'я частотне (більш як 40 згадок), 16 прикладів в усіх рукописах «лавань», в тому числі на початку ужитку, в 24-й главі Буття, а далі у Chr SO та певних групах обох цих редакцій – «лава».

¹⁸ Тобто, в Л Р А і пізніх зводах, що підтримують цю версію (Л та Софійський І: «В начало», Р А з помилкою «Ѡ начало», Новгородський-Карамзинський-1 «В началъ»).

¹⁹ Критичний текст Григоровичева Паримійника див.: *Брандт Р.* Григоровичев паримійник в сличении с другими паримійниками // Чтения в обществе истории и древностей российских. Т. І. 1894. С. 1. Тут і далі поклики подано переважно на видання Паримійника, укладене Брандтом й опубліковане у випусках «Чтений» (скорочено: ЧОИДР), але воно, на жаль, не було завершено. Григоровичев паримійник у ХХ ст. виданий також окремо з різночитаннями з інших двох старших кодексів, Лобковського та Захарійнського: Григоровичев Паримеїник.

²⁰ Це списки так званого Іудейського хронографа та кілька пізніх списків Ру. В Іоанна Екзарха «в начало» – регулярне читання у запозиченнях з Бут.1.1, яких більше десятка. Див.: *Баранкова Г.С., Мильков В.В.* Шестоднев Іоанна Екзарха Болгарського. [Памятники древнерусской мысли: Исследования и тексты. – Вып. II]. Санкт-Петербург, 2001. Арк. 7а.9, 7а.21-22, 8а.3, 8б.24-25, 9а.7, 9б.3, 10а.4, 10б.19-20, 17а.5-6, 18а.9, 19а.17-18, 19б.5-6, 22а.2-3, 32б.8, 76а.7, 76а.22-23, 78б.2 (друга цифра означає рядки).

ність такого явища, як контамінації, у давніх авторів, читання виникло, імовірно, внаслідок того, що літописець четію Книгу Буття доповнив «Шестодневом». Тоді, треба гадати, вихідний четій варіант збережений в Південнослов'янській редакції. На користь такого припущення свідчить те, що він не паримійний і не запозичений з популярного у слов'янській книжності «Шестоднева», а до того ж простежується у двох незалежних текстах. Що стосується Лаврентіївської гілки, злитне читання ПВЛ переписувачі, вірогідно, відчували, як надлишкове, і намагалися спростити²¹. На додаток треба зазначити, що паримійне «Искони» також було інтерпольоване укладачем ПВЛ дещо нижче, у статті 988 р.²²

2) Наступне читання – паралель до Бут.1.7-8. Для нього також існують як четій (збережений переважно в Руській редакції Восьмикнижжя), так і паримійний варіанти. Оскільки йдеться про довгі складні паралельні тексти, то, починаючи з цього біблійного вірша, читання вміщую у таблицях. Тут і далі ліворуч розташований текст ПВЛ, посередині четій фрагмент, праворуч – паримійний, див.:

Початковий літопис, 87.24-25Л; 74.31-75.2І; НІмол с. 134-135	Восьмикнижжя, Бут.1.7-8, Т44 арк.7г.	Паримійник, <i>Брандт</i> , ЧОИДР, 1894, 1, с. 2
«и .в.и днѣ створи твердь . <i>аеже</i> естъ <i>посреди воды</i> . сего же днѣ раздѣлиша са воды . поль ихъ взиде надѣ твердь . а поль ихъ подѣ твердь».	«1.7 и сътвори бѣ́ тврѣдь . и разлоучи бѣ́ меж ^л оу водою <i>аеже</i> бѣ́ <i>по</i> ^{o23} тврѣдію . и <i>посрѣдѣ</i> воды ²⁴ иже бѣ́ <i>на</i> ^{o25} тврѣдію . 1.8 и наре ^ч бѣ́ тврѣдь нбо . и видѣ бѣ́ ако добро . и бы ^с вечерь и бы ^с оутро ²⁶ днѣ вторыи ».	1.7 И створи бѣ́ тврѣдь . и разлжчи бѣ́ между водою . ѣ́/ко/же бѣ́ надѣ твр'диа . и между водою . ѣ́же бѣ́ подѣ тврѣдиа . 1.8 И наре ^ч бѣ́ тврѣдь небо . и видѣ бѣ́ ѣ́ко добро . и бы ^с ве ^ч рь и бы ^с оутро днѣ .в.

²¹ Як видно, в Л Р А та деяких пізніх зводах маємо читання лише з поширеної пам'ятки, «Шестоднева». Крім того, важить свідчення однієї редакції проти двох (Лаврентіївської – проти Іпатіївської разом з НІмол). Тому найвірогідніше, у Лаврентіївському саме скорочення.

²² Див. 114.26Л та 100.17Л: «Искони бо сотвори бѣ́ нбо та же землю».

²³ Частина Chr та SO паримійне: **надѣ**.

²⁴ Частина Chr та SO паримійне: **межю водою**.

²⁵ Частина Chr та SO паримійне: **подѣ**. При цьому, однак, четія версія точніше відповідає грецьк., де спочатку блока́то, а згодом ἐλάω.

²⁶ Т44, основний рукопис, обраний нами для видання Буття – йде за Паримійником, тим часом четій, імовірно, захований в інших редакціях, див.: Chr SO *заоутра*.

Як бачимо, у скороченому переказі в літописі відобразилися два вірша першої глави Буття. При цьому літопис відображає користування і службовим, і четієм біблійними текстами. Зокрема, в ПВЛ послідовність, як взійшли води («подъ... надъ» твердь), відтворює паримійну версію, проте лексема «*посрѣди*» характерна для четієї. Щоправда, в нашому випадку знову маємо ускладнення у вигляді «Шестоднева» Іоана Екзарха, де у відповідному місці також «посрѣдѣ»²⁷. Відтак, не можна повністю виключати, що йдеться про вплив «Шестоднева». І все ж таки частково ПВЛ тут підтримує не-паримійне, імовірно, четіє читання.

3) Більше визначеності із фрагментом з Бут.2.1, хоча в літописі вірш відтворено із значним скороченням:

87.29Л; 75.4І; НІмол с. 135	Бут.2.1, Т44 арк.8г.	Брандт, ЧОИДР, 1894, 3, с. 98.
«и украси бѣ нбо»	и съврѣшиша са нбо и земля . и все оукрашеніе ²⁸ ихъ.	съврѣшен небо и зема и вса дѣпотѣ ею .

Літописне «*оукраси*», найімовірніше, походить від четієго «*оукрашение*», натомість паримійний варіант «*дѣпота*» у ПВЛ не відобразився. При цьому в «Шестодневі» Іоанна Екзарха в цитатах з Бут.2.1 відсутні як «оукрашение» так і «дѣпота», тобто, цей популярний твір не міг вплинути на книжників²⁹.

4) Наступне важливе біблійне запозичення з Бут.2.8 у «Промові Філософа» відтворене майже буквально:

88.12-14Л; 75.19-20І; НІмол с. 135	Бут.2.8, Т44 арк.8г.	Брандт, ЧОИДР, 1894, 3, с. 106
и насади бѣ рай . на вѣстоцѣ вѣ Едемѣ . введе ту члѣвка егоже созда	и насади бѣ рай вѣ едемѣ на вѣстоцѣ ^x /Т44=парим., Chr SO встоцѣ/ . и введе тоу члѣка егоже създа ³⁰ .	И насади бѣ рай вѣ Едемѣ на вѣстоцѣхъ . и введе члѣвка вѣ ^h егоже створи .

²⁷ Див. цитування з Бут.1.7: Баранкова Г.С., Мильков В.В. Шестоднев. арк. 486.25–49а.1-3: «и разлучи бѣ, *посредѣ* воды еже бѣаше под твердіж . и *посредѣ* воды еже бѣаше над' твердіж»; 65б.5-7: «разлучи бѣ *посреду* воды еже баше *подѣ* твердію . и воды еже бѣ *надѣ* твердію».

²⁸ Chr SO паримійне: вса дѣпота.

²⁹ Баранкова Г.С., Мильков В.В. Шестоднев. арк. 13б.15-17 «въ .с. днии створи нбо и землю . и все еже въ нею»; 27б.24-25 «ако сътвори бѣ нбо , и землю . и все иже в нею».

³⁰ Chr паримійне: «створи».

В даному разі паримійна та четія версія близькі, але нетотожні. Зокрема, див. четіє «сзѣда» проти паримійного «створи», «ту» проти «вънь», а також, можливо, форма однини «въстоцѣ» проти мн. «въстоцѣхъ». ПВЛ слідує за четіями читаннями. Знов-таки, у «Шестодневі» даний вірш відтворено у скороченні, й запозичити звідти не було можливості³¹.

5) Далі цікаві дані знаходимо у Бут.2.22-23, пор.:

88.20-22Л; 75.27-29І; НІмол, с. 135	Бут.2.22-23, Т44 арк.8v.	Брандт, ЧОИДР, 1894, 3, с. 118.
сѣтвори ему <u>жену</u> . и въведе ю в...рай /ХРАК ³² приведе ю/ и ре ^ч адамъ се кость ѡ кості моеѧ а /ХРАК и/ плоть ѡ плоти моеѧ .	2.22 и сзѣда гѣ бѣ ребро еже <u>възѣмѣ</u> ѡ адама , <u>женоу</u> ³³ . и приведе ю къ адамоу . 2.23 и рече адам ^б се ниѣ кость ѡ костіи моихъ . и плѣть ѡ плѣти моѧ .	2.22 И сзѣда бѣ ребро еже <u>изѧ</u> ѡ Адама в <u>женѣ</u> . и приведе ѧ къ Адаму . 2.23 И ре ^ч Адамъ . се ниѣ кость ѡ кости моихъ . и плѣть ѡ плѣти <u>моихъ</u> .

В цьому біблійному вірші паримійна та четія версії мають зовсім незначні відмінності: «възѣмѣ» проти «изѧ», «женоу» проти «въ жену», «моєѧ» проти «моихъ». Судячи з таких дрібних деталей, укладач ПВЛ все ж таки орієнтувався на четій текст. Крім того, в Л бачимо індивідуальне читання «въведе ю в...рай» (графічно позначене пунктиром), тоді як у решті списків «приведе ю». У протографі радше прочитувалося останній варіант, збережений у кількох списках і ближчий до бібл. Можливо, текст ПВЛ видався переписувачу надто скороченим, або був зіпсутим в одній з перших копій літопису, тому переписувач Л увів інновацію. Таким чином, порівняння корисне для літописної текстології. Слід додати, що «Шестоднев» тут також не впливав на укладача ПВЛ³⁴.

³¹ Хоча форма тут відобразилася, пор.: Баранкова Г.С., Мильков В.В. Шестоднев. арк. 264б.4 «въсади рай бѣ въ едемѣ на въстоцѣ»; 264б.10-11 «въсади рай бѣ въ едемѣ на въстоцѣ».

³² На цій ділянці пропущено значний фрагмент в Ак Т.

³³ Chr SO паримійне: в жену; εἰς γυνῆκα.

³⁴ Див. Бут.22.2 «и сзѣда гѣ ребро ѧже въѧ ѡ адама на женоу»; 2.23 «сзѣда ребромъ женоу . и приведе ѧ къ адамоу»: Баранкова Г.С., Мильков В.В. Шестоднев. арк. 274а.11-12, 274б.8-10.

б) В описі вигнання з раю, Бут.3.23-24, тексти розподіляються так:

89.11-12Л; 76.17-18I; НІмол, с. 136	Бут.3.23-24, Т44 арк.9г.	Брандт, ЧОИДР, 1894, 3, с. 131-132.
и изъгна г̃ъ б̃ъ адама из раѣ . и с̃ѣде прамо из раа /ЛХК прамо раю, РА прамо раа/ плачасл и д̃ѣлаѣ землю .	3.23 и изгна ³⁵ его г̃ъ б̃ъ из раѣ пища . и д̃ѣлати землю ѿ неаже възать бы ^с . 3.24 и изатъ ³⁶ адама и въсели его ³⁷ прамо раю пища . и с̃ѣтвори ³⁸ хероувимъ и пламенно врожіе вбращающе с̃а хранити /четіе стръци? ³⁹ поуть др̃ѣва жизни ⁴⁰ .	И ѿпусти и г̃ъ б̃ъ ѿ раѣ пищи . д̃ѣлати зема ѿ неаже възать бы ^с . 3.24 И въведе /изведе/ Адама и въсели и пр̃ѣмо раѣ пищи . и постави хероувимъ . и пламено врожіе вбращающее с̃а . хранити п̃ятъ др̃ѣва животнаго .

У версіях біблійних текстів бачимо декілька лексичних пар: четіє «изъгна» проти службового «ѿпусти», «изатъ» проти «изведе», та, імовірно, «стръци» проти «хранити». В літописі відобразилося тільки «изъгна», однак і поодинокі запозичення важливі, адже відповідне читання збереглося лише у Руській редакції, тоді як в інших заміна на паримійне «ѿпусти». Останнє, до речі, точніше відповідає грецьк. ἐξάλεστεῖεν. Втім, «изгна» вміщене також у «Шестодневі»⁴¹, так що немає повної певності, за ким слідував укладач ПВЛ.

³⁵ Частина Chr, SO та Толкова палея паримійне: ѿпусти; Іудейський хронограф: изведе; ἐξάλεστεῖεν. Видання Толкової палей: Палея Толковая / Под ред. Н.Л. Панкратова. М., 2002. С. 157, 159.

³⁶ Частина Chr, SO та Толкова палея паримійне: и изведе; καὶ ἐξέβαλεν.

³⁷ Частина Chr, SO та Толкова палея паримійне: всели и.

³⁸ Chr SO та Толкова палея паримійне: постави; ἔταξεv.

³⁹ Основний список Т44=паримійне читання; Chr не-паримійне: стръци; φυλάσσειv.

⁴⁰ Chr SO Толкова палея паримійне: животнаго.

⁴¹ У «Шестодневі» цитати з Бут.3.23 «и изгна адама»; «изъгна б̃ъ адама из раа пищ'наго . д̃ѣлати землю ѿ неаже и възать»; Бут.3.24 «и оусели и противу раист̃ѣи пищ̃ъ»; «нарече б̃ъ херувимъ . и пламенитое или копіе вьртащье с̃а на стражо раж». Див.: Баранкова Г.С., Мильков В.В. Шестоднев. арк. 264б.9, 265а.24-25-265б.1, 264б.9-10, 39б.15. Далі у цій пам'ятці щільне цитування Книги Буття припиняється, що дозволяє вільніше аналізувати фрагменти.

7) У запозиченні з Бут.4.3-5 ПВЛ скорочено переповідає зав'язку історії Каїна та Авеля, див.:

89.17-19Л; 76.23-26І; НІмол с. 136	Бут.4.3-5, Т44 арк.9г-9v.	Брандт, ЧОИДР, 1894, 3, с. 132-133.
«и несе каинъ ѿ плода земли къ бѣ . и не приѣ бѣ даровъ его . авель же принесе ѿ агнецъ первенець . и приѣ бѣ дары авельны»	4.3 и бы ^с по днѣ ^х // принесе каинъ ѿ плодовъ ⁴² земля ⁴³ жрѣтвоу гви ⁴⁴ . 4.4 и авель принесе ⁴⁵ и тѣ ѿ прѣвородны ⁴⁶ ввещъ его и ѿ тоуковъ ⁴⁷ ихъ . и призрѣ гѣ на авела и на дары [его] ⁴⁸ . 4.5 на ⁴⁹ каина же ⁵⁰ и на жрѣтвы ⁵¹ его не вѣнать .	4.3 И бы ^с по днѣхъ , и принесе Каинъ ѿ плодъ земныхъ жрѣтвж гоу . 4.4 и Амель прѣведе и тѣ ѿ прѣвѣнець овещъ ему и ѿ дои хъ . и призрѣ гѣ на Авела и на дары его . 4.5 а на Каина и на дары его не вѣнать .

Порівняння службової та четієї версій виявляє лексичні пари та інші відмінності текстів: форма «земла» проти «земныхъ», заміна «принесе» проти «прѣведе», «прѣвородны^х» / «прѣвѣнець», «тоуковъ» / «лоѣ», «жрѣтвы» / «дары». Цікаво, що у ПВЛ відобразилося паримійне «даровъ» та «первенець», а також четіє «земли» та «принесе», тобто, використані обидві версії.

8) В описі убивства Авеля маємо цитату з Бут.4.8 з елементами переказу:

89.21-25Л; 76.28-30І; НПЛ с. 136	Бут.4.8, Т44 арк.9v	Брандт, ЧОИДР, 1894, 3, с. 141.
и ре ^н каинъ /IX дод. къ авелю, РА+К дод.	И ре ^н каинъ къ авелю братоу своему .	Ре ^н Каинъ къ Авелю братоу своему поидѣвѣ

⁴² Частина Chr, SO пл^одѣ; в Іудейському хронографі та деяких інших рукописах: плода.

⁴³ Chr SO земныхъ / земнаго / земельныхъ.

⁴⁴ Chr бѣви; SO гоу; тѣ куріѳ.

⁴⁵ Chr прѣведе.

⁴⁶ Chr SO Толкова паля: прѣвѣнець.

⁴⁷ Chr SO лоѣ / дои.

⁴⁸ Т44 та Ru проп., але Chr SO дары его; δῶροισ ἀὐτοῦ.

⁴⁹ Chr SO а на; ἐπὶ δὲ (Κάιν).

⁵⁰ Chr SO ом.

⁵¹ Chr SO дары; у грецьк. рукописах обидва варіанти: θυσίας / δῶροισ, хоча основний – перший.

⁵² Т44=паримійне; SO изыдевѣ.

<p>авелю/ изидѣте /IX изидевѣ, РАК поидивѣ/ на поле авелю /IXРАК <i>немає</i>, РАК + и послуша его авель/ /IXР дод. и, К дод. и бысть/ æко изидосте . вѣста каинь и хоташе оубити и .</p>	<p>поидевѣ /изидевѣ⁵² оубо⁵³ на поле . и бы^c внєгда быти има на поли . вѣста каинь на авела брата св^oего и оуби єго⁵⁴ .</p>	<p>оубо на поле . И бы^c внєгда быти има на поли . вѣста Каинь на Авела бра^T своего . и уби и .</p>
---	---	---

Біблійні версії майже тотожні, тексти корисні передусім для дослідження літописних списків. В Л виявлено перестановку слів («авелю» перенесене після «на поле») та невірну форму «изидѣте», коли треба «изидѣве» (двоїна, як у І Х; Р А К паримійний варіант «поидѣве»). Однакове доповнення у Р А К «и послоуша его авель», як уважають, є свідченням того, що в Л І Х пропущено вираз⁵⁵. Поза цим, форма Л І Х «изидѣве» підтверджує слововжиток Південнослов'янської редакції проти паримійної версії. Можна припускати, що збережено четій варіант.

9) Половину вірша Бут.6.7 включено в опис історії перед потопом:

<p>90.18-19Л; 77.22- 24І; НІмол, с. 136</p>	<p>Бут.6.7, Т44 арк.10v.</p>	<p><i>Брандт</i>, ЧОИДР, 1894, 3, с. 174.</p>
<p>и ре^ч да потреблю /IXРА дод. члѣвка/ егоже створихъ /К - -/ ѡ члѣв^a до скота .</p>	<p>и ре^ч бѣ⁵⁶ да потрѣблю члѣка єго^ж с'творихъ ѡ земла⁵⁷ . ѡ члѣка даже⁵⁸ и⁵⁹ до скота . и ѡ гадъ даже и⁶⁰ до птиць нб^cныхъ...</p>	<p>і ре^ч . да потреба члѣвка . иже створихъ ѡ лица земли . ѡ члѣвка до скота . и ѡ гадъ до птиць небесныхъ...</p>

В Л відсутнє перше «человѣка», але вихідним, судячи з біблійних паралелей, є варіант ІХРА. У єдиному рукописі НІмол для цієї ділянки

⁵³ Т44=паримійне; Chr SO om.

⁵⁴ Частина Chr, SO **и**.

⁵⁵ Частіше перевага віддається варіанту Р А К: *Ostrowski D. The Povest' vremennykh let: An Interlinear Collation*. Р. 1. Р. 662. Л І Х точніше відповідає біблійній версії, але якщо вважати це читання вихідним, тоді треба припускати ознаки впливу НІмол на протограф Р А чи навпаки, чого, схоже, не простежується. Повністю не виключене й продукування писцями однакової формули, бо відповідні вирази з «послоуша» численні у біблійних книгах. Що стосується інших читань єдиного збереженого списку НІ мол, то читання К «и бысть», вірогідно, видає корекцію за біблійним текстом.

⁵⁶ Частина Chr om.

⁵⁷ Частина Chr, SO **ѡ лица** земли /π/; *ὁπὸ προσώπου τῆς γῆς*.

⁵⁸ Частина Chr, SO: проп.

⁵⁹ Chr SO проп.

⁶⁰ Частина Chr, SO проп. (гадъ - -).

(К) ймовірна гаплографія, випущено саме від 1-го слова «человѣка». Напочатку «рече да потреблю» буквальноше відповідає паримійній версії, у четиєму «рече богъ...».

10) В цитаті з Бут.6.14-15 опис творення Ноєм ковчегу ПВЛ дещо скорочений, пор.:

90.19-21Л; 77.24-26І; НІмол с. 136	Бут.6.14-6.15, арк.10v-11r.	T44	Брандт, ЧОИДР, 1900, 2, с. 185.
створи ковче^Г в долготу локоть /ЛХК лакотъ / .Г. а в ширину /ЛХ широту / .Л. /ЛХК .Н./ а възвышие /К въ высоту / .Л. локоть /ЛХК лакотъ /	6.14 с’твори убо // себѣ ковчегъ ѿ дрѣвъ <i>негниющих⁶¹</i> . на <i>четыри оуглы⁶²</i> . <i>прѣдѣлы⁶³</i> с’твориши въ ковчезѣ . и посмолиши въноутрьоудоу и вънѣоудоу <i>смолоу⁶⁴</i> . 6.15 и тако <i>свършиши⁶⁵</i> ковчегъ .Г. лако^Г въ дльготу ковчегоу .Н. въ широту⁶⁶ .Л. ⁶⁷ въ высоту емоу .		6.14 Створи оубо себѣ ковчегъ . ѿ дравѣ прѣконѣ . четвраеранѣ . укънѣца /in. <i>списки: котца/</i> створиши въ ковчезѣ . и посмолиши и внатрѣду и внюду аспальтомѣ . 6.15 И тако створиши ковчегъ .Г. лакотъ въ дльготѣ ковчегъ .Н. лакотъ въ широтѣ . и .Л. лакотъ въ высотѣ .

На жаль, у ПВЛ випущено майже усі читання, що мали б характеризувати біблійні версії. З маси лексичних пар – четіє «негниющих» проти паримійного «**прѣконѣ (прекнанѣ)**», «на *четыри оуглы*» / «**четвраеранѣ (четверѣгранѣ)**», «*прѣдѣлы*» / «**котца**», «*смолоу*» / «**аспальтомѣ (асфалто^М)**», «*свършиши*» / «**створиши**» – в літопис не увійшло жодної. Втім, зіставлення в будь-якому разі корисне, зокрема, воно виявляє помилку редакції Л Р А у числі «.Л.» – бо мусть бути так як І Х К «.Н.», 50 ліктів. Натомість, читання К «въ высоту», яке суперечить решті рукописів, є, імовірно, вторинною біблійною корекцією.

⁶¹ Chr **перекнанѣ** / прекна^Н / прекланѣ.

⁶² Chr SO паримійне, з варіаціями в рукописах: **четверѣанѣ** / четверогра^Лны / четверанѣ / четворѣранѣ / четвоространѣ.

⁶³ Chr SO **котѣца** / котца / вко^Нца; वोσσίας.

⁶⁴ Chr **асфалтомѣ** / усфа^Лто^М / асофалто^М; τῆ ἀσφάλτω.

⁶⁵ Chr SO **створиши** / с’твори; ποιῆσεις.

⁶⁶ В окремих рукописах: ширину / ширину зам. широту.

⁶⁷ Chr .Л. **лакотъ**; τρίακοντα πήχειων.

11) Один з висловів «Промови Філософа» відсилає до формули, яка відобразилася в кількох біблійних віршах. Пор. закінчення Бут.8.17:

90.11-12Л; 77.16-17I; НІмол. с. 136	Бут.8.17, Т44 арк.12г.	Брандт, ЧОИДР, 1900, 2, с. 230.
«и ѿ того члѣв ^{III} рас- плодиша сѧ и оумно- жиша сѧ ⁶⁸ по земли»	...и плодите сѧ ⁶⁹ и множите сѧ на землирастита сѧ и множита сѧ на земли .

Аналогічний вираз-побажання «множити сѧ» у Бут.8.17, 9.1, 9.7 у четієму варіанті звучить як «**плодите** сѧ и множите сѧ», а у паримійному як «**растите** сѧ и множите сѧ». Як бачимо, ПВЛ слідує за четієм (крім того, зіставлення підкріплює проп. в I X та дрібні помилки в інших списках літопису). Вибір літописця прикметний, бо в «Шестодневі» витримку з Бут.9.1 зроблено подібно до службового варіанту, тобто, з нього запозичити було неможливо⁷⁰. На оповідь, можливо, вплинуло також Бут.6.1⁷¹, у сильному скорочені та переказі. Читання важливе ще й тому, що підтримує свідчення Руської редакції, тоді як у двох редакціях Восьмикнижжя, Хронографічній та Південнослов'янській, а також у Толковій палей трапилася заміна на паримійні читання.

12) Зі скороченнями зроблено запозичення з Бут.11.1, 3-4:

91.2-4Л; 78.5-7I; НІмол с. 136	Бут.11.1, 3-4, Т44 арк.13v.	Брандт, ЧОИДР, 1900, 2, с. 269-270.
и быша члѣвци мнози [и] еди- ноглѣни . и рѣша другъ къ другу сьзижемъ	11.1 и бѣ всѧ земля уста ⁷² едина . и гла ^c единъ всѣм ^m . 11.3 и ре ^ч члѣкъ къ другоу ⁷³ своемоу . приидѣте да сѣтвори ^m илова ⁷⁴ , и лаина ⁷⁵ . и испечемъ ѧ вгнемъ . и	11.1 И бѣ всѣ земѣ устна едина и глѣсѣ единъ всѣмѣмъ . 11.3 И ре ^ч члѣкъ къ искрѣнному своему . при- дѣте . сѣворимъ плинѣты . и испечемъ ѧ вгнемъ . и бы ^c

⁶⁸ I X проп. и оумножиша сѧ; P A оумножи сѧ; так Л НІмол., а також Софійський I та Новгородський-Карамзинський I.

⁶⁹ Chr SO та Толкова палей: **растите** сѧ; αὐξάνεσθε.

⁷⁰ Баранкова Г.С., Мильков В.В. Шестоднев. арк.227а.17-18: «къ ноєви рече . **растѣте** . и множите сѧ . и наполюните землю».

⁷¹ Бут.6.1 «и бы^c егда начаша **члѣци** мнози бывати на земли . и дъщерѧ родиша сѧ имъ» (Т44, арк.10v). Пор.: Брандт, ЧОИДР. 1894. Т. 3. С. 172-173.

⁷² Частина Chr, SO оустна.

⁷³ Один зі списків Chr (Троїцький № 1, де найбільше паримійних читань): **искренему**.

⁷⁴ Частина Chr, частина SO **плинфы** / плити; πλίνθος.

⁷⁵ Частина Chr, частина SO от.

⁷⁶ Частина Chr, частина SO **плинфъ**; ἡ πλίνθος.

столпъ до нбсе.	быша имъ шлова [лаина] ⁷⁶ въ камень . и берніе ⁷⁷ ѿмъ бѣ въ мѣла мѣсто ⁷⁸ . 11.4 и рѣша приидѣте да съзиж ⁷⁹ емъ себѣ градъ и снѣ ⁷⁹ . емоуже ⁸⁰ боудеть връхъ ⁸¹ до нбси.	имъ <u>плинтъ</u> въ камене . и /а/сп/а/лтъ бѣ брение имъ . 11.4 И рѣшж . приидѣте съзиждамъ себѣ градъ и <u>стльпъ</u> . емоуже <u>глава</u> бждеть до нбсе .
------------------------	---	--

У паримійному та четієму текстах знов бачимо численні відмінності: четіє «уста» проти службового «устна», «другоу» проти «искръномуу», «шлова и лаина» / «плинтъты», «берніе» / «аспалтъ», «въ мѣла мѣсто» / «брение», «снѣ» / «стльпъ», «връхъ» / «глава». В літопис з них потрапили четіє «другу» та паримійне «столпъ», оскільки у ПВЛ скорочений переказ.

13) Поза межами «Промови Філософа» бачимо включення частини Бут.11.6 напочатку ПВЛ, коли йдеться про творення стовпа на небеса:

5.9-10Л; 4.26-27I	Бут.11.6, Т44 арк.13v.	Брандт, ЧОИДР, 1900, 2, с. 271.
и ре^ч гь /РА дод. бѣ/ се родъ единъ . и азыкъ единъ .	и ре^ч гь бѣ се родъ единъ . и азыкъ единъ⁸² всѣмъ . и се начаша творити...	И ре^ч гь се родъ единъ . и оуста вса едина . и се начашж творити...

Суттєвою є одна лексична заміна: четіє «азыкъ единъ» проти службового «оуста (устна) едина». Зокрема, варіант ПВЛ важливий ще тому, що у збірках Восьмикнижжя перший вираз залишився лише в Руській редакції, тоді як у двох інших редакціях – заміна на паримійні читання. Таким чином, ПВЛ підтверджує не паримійний = четій варіант.

14) Більш-менш точне запозичення з Бут.12.1 знов зустрічається у «Промові Філософа»:

92.18-20Л; 79.20-22I	Бут.12.1, Т44 арк. 14v.	Брандт, ЧОИДР, 1900, 2, с.280.
и ре^ч бѣ аврааму . изиди из /КАКТ от земля своя и от/ дому ица своего . /X + и	и ре^ч гь бѣ къ аврааму изиди ѿ земля своа . и ѿ рода своего . и ѿ домоу ица своего . и	Ре^ч гь бѣ къ Аврааму изиди ѿ землѣ своае . и ѿ рода своего⁸³ . и приди в землѣ в наже

⁷⁷ Chr SO асафалтъ / асфал^ттъ / смола и асфал^ттъ; ἄσφαλτος.

⁷⁸ Частина Chr, SO: - - брніе / брение; (αὐτοῖς) ὁ πηλός.

⁷⁹ Частина Chr, SO столпъ; πύργου.

⁸⁰ Частина Chr, SO емоуже глава; οὐ ἡ κεφαλὴ (ἔσται).

⁸¹ Частина Chr, SO om.

⁸² Chr SO паримійне: (и) оустна едина; χεῖλος ἕν.

⁸³ Кілька переважно пізніх паримійників: + и ѿ домоу ица твоего. Грецьк.: καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου.

поиди, КАкТ + и иди/ в землю в нюже ти покажю .	прииди въ землю въ нюже ти покажоу .	ти покажж .
---	---	-------------

Судячи з біблійних паралелей, в Л пропуск «и поиди» (збережений у І Х та близько в К Ак Т); у деяких деталях Новгородський І літопис знову демонструє корекцію за бібл. текстом. Що стосується біблійних збірок, четій та службовий варіанти тут доволі близькі, за винятком того, що в більшості Паримійників відсутній вираз «и ѿ домоу ѿца своего»⁸⁴. З певними застереженнями цей вираз можна вважати вказівкою на використання укладачем ПВЛ четієго тексту; загалом паралелі є взаємними контрольними текстами.

15) Останній фрагмент з Буття у «Промові Філософа» див. 93.25-27Л, 80.27-29І, Німол с.139: «**іаковъ** же **сниде** въ **сюпетъ** сѣи **лѣ^Т .рѣ** и **лѣ** с родом^б своимъ числомъ **ѡ** и **ѣ**. **дшѣ** . **поживе** же **въ** **сюптѣ** . **лѣ^Т .зі** и **оусне**». Йдеться про сильно скорочені витримки із трьох глав – 46, 47 та 49, які вміщують буквально від двох до чотирьох слів на біблійний вірш. Пор. Бут.46.3, Т44 арк.48г: «не бои сѣ ити⁸⁵ **въ** **египетъ**». Бут.46.26, Т44 арк.48v: «всѣ^х же доушъ . **аже** придоша сѣ **іакво^М** ѿѣмъ ихъ въ египетъ . **аже** изыдоша ѿ тѣла его развѣ жень снѣвъ іаквль всѣхъ **дшѣ** .**ѡ**.⁸⁶». Бут.47.9, Т44 арк.49г: «ре^ч же іаковъ фаравноу днѣи **лѣ^Т** житія моего . **аже** обита^х **рлѣ** **лѣ^Т**». Бут.47.28, Т44 арк.50г: «**живе** же іаковъ **въ** земли **египетстѣи** **зі** **лѣ^Т**...». Перша половина тексту не входить у Паримійник (закінчення 46-ї та 47-а глава повністю) й отже, засвідчує знайомство літописця з четієм Восьмикнижжям, подібно до перших прикладів у цій розвідці. Для запозичення з 49-ї глави маємо обидві біблійні версії, пор.:

93.27Л; 80.28-29І; Німол с. 139	Бут.49.33, Т44 арк.51v	Григоровичев Паримейник, арк.64г.
поживе же въ сюптѣ . лѣ^Т .зі и оусне »	«и оумльче ⁸⁸ іаковъ за- повѣдаа снѣмъ своимъ .	<u>Прѣста</u> иѣковъ <u>повелѣваа</u> снѣмъ своимъ

⁸⁴ Як уже відзначалося, вираз присутній у кількох переважно пізніх Паримійниках. Слід зауважити, що у пізніх службових версіях спостерігається зворотній вплив четієго тексту, що відзначалося, наприклад, у: Пичхадзе А.А. К истории славянского Паримейника (паримейные чтения книги Исход) // Традиции древнейшей славянской письменности и языковая культура восточных славян. Москва, 1991. С. 147-173.

⁸⁵ Списки мають розбіжності, у частині паримійне: «низъйти», або «**нь сьниди**». Найточніше відбивало би грецьк. катаβήναι саме «**сьнити**».

⁸⁶ Грецьк. саме ἐξήκοντα ἑξ.

⁸⁷ Chr SO помилка: 135 років, але грецьк. = Ru: ἑκατὸν τριάκοντα ἑτη.

⁸⁸ Один з рукописів Chr паримійне: Преста

	и <i>въложи</i> іаковъ носѣ на <i>вдрѣ</i> и <i>оусне</i> ⁸⁹ »	. <u>простерѣ</u> иѣковъ на <u>ложи</u> нозѣ <u>своі</u> и <u>умрѣтъ</u> .
--	---	--

Четій та паримійний тексти сильно відрізняються, див. лексичні пари: четіє «*оумльче*» проти службового «прѣста», «*заповѣдаа*» проти «повелѣваа», «*въложи*» / «простерѣ», «*вдрѣ*» / «ложи», «*оусне*» / «умрѣтъ». У «Промові Філософа» – сильне скорочення, тому важливим є лише читання «и оусне», парюю до нього є службове «и оумре». Для нас найголовнішим є те, що ПВЛ підтримує не-паримійний варіант, який відобразився виключно у двох списках ранньої групи Руської редакції, тоді як у решті рукописів трапилася паримійна заміна.

Поза цим, маємо мікродитати з «Промови Філософа», де ідентифікуються паримійні варіанти⁹⁰. Це природно, адже службова версія біблійного тексту була знаною та розповсюдженою.

Загалом цитати з Книги Буття у ПВЛ надають цікавий контрольний матеріал. З одного боку, з'ясовується манера компілювання біблійних запозичень у ПВЛ. Літописець однаково добре знав як Паримійник, так і Восьмикнижжя, і міг собі дозволити вільно контамінувати службові та четії варіанти. До такої паримійно-четієї суміші найчастіше додавалися ще авторські переповідання, отже, давньоруський книжник komponував свій матеріал за пригадуванням. Вдається розрізнити певні інновації у списках літописців. Різничитання вказують на такі у старшому Лаврентіївському списку та інших копіях ПВЛ, іноді (переважно у Комісійному списку, який зроблено надзвичайно освідченим книжником) бачимо вторинну біблійну корекцію. Певні деталі засвідчують, що звіряння у НІмол здійснено за рукописом, що відрізнявся від використаного укладачем ПВЛ. З іншого боку, літопис підтверджує не-паримійні, тобто, четії варіанти у біблійних збірках. Особливо важливими його свідчення є тоді, коли відповідники до них збереглися лише в одній редакції Восьмикнижжя або в окремих ранніх списках. Загалом біблійні та літописні пам'ятки є одне для одного взаємними контрольними текстами.

⁸⁹ Chr SO більшість рукописів Ru паримійне: оумре.

⁹⁰ Див. 88.14-16Л; 75.22-23І, НІмол с. 135 – Бут.2.16-17, Т44 арк.8г (паримійне «добро и злу» проти четієго «добро и *лоукаво*»); 88.30-31–89.1-3Л; 76.9І; НІмол с. 135 – Бут.3.4-3.5, Т44 арк.8v (паримійне «разумѣюше» проти четієго «*въдлаще*»); 92.20-21Л; 79.22І; НІмол с. 138 – Бут.12.3, Т44 арк.14v («колѣна» проти «*племена*»); 92.25-26Л; 79.28І; НІмол с.138 – Бут.12.7, Т44 арк.14v («сѣмени» проти «*плодоу*»); 93.5-7Л; 80.7І; НІмол с.138 – Бут.21.2-4, Т44 арк.20v («нарече» проти «*прозва*»).